

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. Mederedacteuren: Jos. Cremers, Hertogsingel 10, Maastricht; F. J. H. M. Eyck, Beek (L.); J. Pagnier, Alexander Battalaan, Maastricht.
Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Verslijnt Vrijdags voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging der Maandelijksche Vergadering in October. — Nieuwe leden. — Verslag Maand. Verg. 3 September. — P. Hens, Avifauna van Limburg (vervolg). — H. Dettmer S. J., Neue Cynipiden aus den Niederlanden. — L. A. J. Keuller, C. Franssen en Br. Theodorik, iets over het Maastrichtsche krijt als landbouwmergel. — H. Schmitz S. J., Mitteilungen über allerlei Phoriden. — Jos. Cremers, Eliomys quercinus L., de groote hazelmuis. — Korte mededeelingen. — M. A. Lieftinck, Verzoek om medewerking. — J. H. Umbgrove, Wie helpt?

Atelier REMBRANDT

Groote Staat 46, Maastricht.

::: Speciaal adres voor het :::
vervaardigen van Foto's voor
wetenschappelijke doeleinden,
zooals het fotografeeren van
insecten, mineralen, bloemen,
enz. enz. — — — — —

Prijscourant op aanvraag.

Grand Hôtel „Du Lévrier et de L'Aigle Noir”,

Boschstraat 76, Maastricht.

Centrale verwarming.
Stroomend water op alle kamers.

Diners à prix fixe
van 5-7¹/₂ uur.

APARTE ZALEN

voor groote en kleine
GEZELSCHAPPEN.

Auto-garage in 't Hôtel.

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. Mederedacteuren: Jos. Cremers, Hertogsingel 10, Maastricht; F. J. H. M. Eyck, Beek (L.); J. Pagnier, Alexander Battalaan, Maastricht.
Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Verschijnt Vrijdags voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging der Maandelijksche Vergadering in October. — Nieuwe leden. — Verslag Maand. Verg. 3 September. — P. Hens, Avifauna van Limburg (vervolg). — H. Dettmer S. J., Neue Cynipiden aus den Niederlanden. — L. A. J. Keuller, C. Franssen en Br. Theodorik, iets over het Maastrichtsche krijt als landbouwmergel. — H. Schmitz S. J., Mitteilungen über allerlei Phoriden. — Jos. Cremers, *Elliomys quercinus* L., de groote hazelmuis. — Korte mededeelingen. — M. A. Liefinck, Verzoek om medewerking. — J. H. Umbgrove, Wie helpt?

Maandelijksche Vergadering
op WOENSDAG 1 OCT. e. k.
in het Natuurhistorisch Museum,
precies om 6 uur.

NIEUWE LEDEN.

Ph. J. Loggers, Frans van Mierisstr. 67, Amsterdam; P. Heinrich Dettmer S. J., St. Antoniusgesticht, Slagharen, Ov.; Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Maastricht.

VERSLAG DER MAANDEL. VERGADERING VAN 3 SEPTEMBER 11.

Aanwezig de heeren: Dr. van der Meer, J. Pagnier, Prof. Keuller, A. Kengen, Joh. Th. v. d. Zwaan, Korten, A. M. Hasaart, Aug. Hennus, J. Maessen, H. Wijsen, L. Leysen, Dr. W. Goossens, Dr. Beckers, F. H. van Rummelen, Dr. O. Posthumus, Br. Theodorik, F. Muller, Edm. Nijst, P. Peeters, Lagers, F. Kurris, W. de Backer, W. Carboex, H. Schmitz S. J., Br. Hyacinthus.

De vergadering wordt voorgezeten door den Ondervoorzitter van het Natuurh. Genootschap, den heer **Dr. van der Meer**, welke mededeelt, dat de President ditmaal tot zijn leedwezen verhinderd is de vergadering bij te wonen. Hij opent met een woord van welkom en verleent het woord aan den heer Keuller ter voortzetting van den palaeontologischen cursus.

De heer **Keuller** spreekt hoofdzakelijk over diatomeeën en behandelt verder de copulatieverschijnselen der Eencelligen. Zijne bewering, dat uitsluitend vegetatieve vermeerdering van zulke levende wezens, die van nature ook voor geslachtelijke voortplanting zijn ingericht, steeds tot degeneratie leidt, geeft aanleiding tot een levendige discussie, waaraan door de heeren **v. d. Zwaan, v. Rummelen, Carboex, Dr. v. d. Meer, Dr. Beckers, Nyst** en **Lagers** wordt deelgenomen.

De Voorzitter bedankt den heer Keuller voor zijne voordracht en geeft het woord aan Pater **H. Schmitz S. J.**

Volgens artikel 24 der Statuten van ons Genootschap, aldus spr., wordt „zoo mogelijk aan de Zomervergadering een excursie verbonden”. De „excursie” hebben wij 2 Aug. l.l. gehad, maar de „vergadering” is tengevolge van den stortregen, die het gezelschap te Beek overviel, niet geheel tot haar recht gekomen. Daarom meent spr. goed te doen bij deze gelegenheid voor den dag te komen met een mededeeling van huis-houdelijken aard, n.l. aangaande het Natuurhistorisch Maandblad.

Door het faillissement van de drukkerij Huydts te Maastricht, was het Bestuur in z'n vergadering van 27 Juli l.l. genoodzaakt van drukker te veranderen. Gekozen werd de firma v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat, Maastricht, die ook reeds vroeger meerdere jaren de publicatiën van ons Genootschap verzorgd had. Onder de verschillende offerten die ingekomen waren, leek die van de firma v.h. Cl. Goffin daarom bijzonder voordeelig, omdat zij aanbood het Maandblad in denzelfden vorm, waarin het van Januari tot Juli verschenen was, uit te geven en wel onder nagenoeg dezelfde voorwaarden als de vroegere drukker. In één ding zal echter de nieuwe firma, naar zij belooft en wij allen stellig hopen, verandering brengen: er zal een einde komen aan de talloze drukfouten waaraan de vroegere drukker zich schuldig maakte en waartegen de redactie een onvermoeiden, maar geenszins succesvollen strijd voerde. Het verleden week verschenen Augustusnummer is reeds bij de firma v.h. Cl. Goffin gedrukt en maakt een goeden indruk; het is zelfs verfraaid door twee platen met 22 afbeeldingen op kunst-drukpapier. De schrijvers van het artikel over *Isoëtes*, de heeren Dr. W. J. Jongmans en F. H. van Rummelen, deelden aan de redactie mede, dat zij hunne waardevolle microphoto's en teekeningen gaarne zoo getrouw mogelijk gereproduceerd zagen en dat zij zelf de kosten van het te kiezen reproductiepapier voor de

geheele oplaag zouden dragen, om aan alle lezers het wetenschappelijk genot van werkelijk goede afbeeldingen te verschaffen (applaus). Moge dit mooie voorbeeld navolgers vinden! Spr. herhaalt bij deze gelegenheid het verzoek om krachtdadig propaganda te maken voor ons Genootschap en zijn maandschrift; sinds 1 Januari 1924 zijn 83 nieuwe leden toegetroten; nog een weinig moeite gedaan en het aantal van 400 leden is bereikt!

Overgaande tot enkele wetenschappelijke mededeelingen laat spr. het eerst ter bezichtiging rondgaan 2 levende zoetwaterpoliepen (*Hydra* subg. ? sp. ?) uit de vijvers van het klooster Mariënwaard bij Maastricht, een uitstekende vindplaats voor allerhande interessante waterplanten en -dieren. Een der poliepen was door methyleenblauw vitaal gekleurd en daardoor gemakkelijker zichtbaar gemaakt. In dezelfde vijvers leven ook talrijke vijvermossels, *Anodonta cygnea*. Ook daarvan wordt een exemplaar vertoond door spr., dank zij de vriendelijke hulp van ons medelid den WelEerw. Rector van Meerwijk, bemachtigd. De vijvermossel komt vermoedelijk in alle vijvers met slijkerigen bodem in de geheele provincie Limburg voor. Spr. kent ze zoowel uit het Noorden der provincie (Kasteel Blijenbeek b. Afferden) alsook uit het Midden en Zuiden (Kasteel Limbriecht, Wijnandsrade).

De heer van Rummelen zegt, dat *Anodonta* ook in de Weertse plassen overal gemeen is. Door andere leden worden verder nog als vindplaats genoemd: de stadsvijver van Maastricht, de vijvers van Welten en Schaesberg.

Op een vraag of ook de verfmossel (*Unio pictorum*) in Limburg wordt aangetroffen, antwoordt de heer Nyst, dat hij bij lagen waterstand vele mossels gezien heeft in de Maas bij St. Pieter, en de heer van Rummelen bevestigt het, dat deze soort tusschen Eijsden en Maastricht voorkomt. Andere leden hebben haar waargenomen op kiezelbanken bij Geulle en tusschen Steyl en Venlo. Het is zeker wenselijk, dat van al deze vindplaatsen exemplaren voor het Museum worden bijeengebracht.

Spr. wenscht verder de aandacht der aanwezigen te vestigen op een artikel van H. Przibam in: Zoologische Anzeiger, Band 60, Heft 9/10 van 20 Aug. 1924, Ueber die Funktion der Käferfühler, insbesondere des Wasserkäfers *Hydrophilus piceus* Geoffr. In vele leer- en schoolboeken kan men lezen, dat dit insect zijne sprieten zou gebruiken om adem te halen. Zoo zegt b.v. Dr. Everts in zijne *Coleoptera Neerlandica* I 640: „Eigenaardig is de ademhaling; de kever brengt niet, zooals bij *Dytiscus* (den geelgeranden waterroofkever) het uiteinde van het achterlijf boven water, doch steekt de sprieten boven water en draait ze zoodanig, dat de basis van de knots in de lucht is, de top daarentegen de borst aanraakt; daardoor gaat de lucht over de zijdeachtige beharing van de sprietknots en komt in verbinding met de aan de buikzijde, tussehen de fijne beharing, zich aanhechtende luchtlag, waardoor versehe lucht tegen de verbruikte wordt ingewisseld. Van de buikzijde gaat deze ververschte lucht onder de dekschilden naar de aan de rugzijde gelegen stigmata”. Kort en bondig zeggen Hoozeveld en Pecters in hun Leerboek der dierkunde: „De pikzwarte watertor maakt van haar sprieten ge-

bruik om boven den waterspiegel versehe lucht op te nemen”. Przibam nu toont aan, dat deze traditioneele opvatting van het ademhalingsproces van *Hydrophilus* oorspronkelijk geputis uit eene mededeeling van Ch. L. Nizsch van 't jaar 1811 ..... „und so wird die von Nizsch vor mehr als 100 Jahren gemachte Angabe, dass der *Hydrophilus* die Fühler zum Atmen brauche, in den physiologischen Handbüchern weiter geschleppt”. Deze „Angabe” is namelijk, wat de sprieten betreft, volgens de waarnemingen van Przibam, ten eenenmale juist. Przibam zegt duidelijk geconstateerd te hebben dat *Hydrophilus* aan de oppervlakte van 't water komende, tusschen kop en halsschild direct, d.w.z. zonder tusschenkomst van zijn sprieten, lucht opneemt. Hij meent dit ook door proeven afdoende te hebben bewezen. Op 11 Maart 1924 sneed hij bij 3 waterkevers (*Hydrophilus*) beide sprieten dicht bij de basis af en zag, hoe zij te water gebracht, juist als andere onverminkte collega's de eene kopzijde boven water staken en met den kop-halsschild-hoek lucht opnamen; de zilvergans van de luchtlag was aan de buikzijde duidelijk waar te nemen, toen de dieren in 't water omhoog daalden. Zij leefden in dien toestand nog 2-3 weken.

Uit hetgeen verder in Przibam's artikel wordt uiteengezet, blijkt o.a. ook, dat het nog altijd niet vaststaat hoe de resultaten van Finkler's proeven met het deapiteeren en verwisselen van den kop bij waterkevers beoordeeld moeten worden. Toen spr. verleden jaar in de Maand. Verg. van 4 Juli '23 (zie Maandblad, Jg. 12, No. 7) daarover sprak, was de zaak nog geheel nieuw en de discussie daarover in wetenschappelijke tijdschriften was nog niet begonnen. Ondertusschen is er al eene kleine literatuur over ontstaan en de status quaestionis is op 't oogenblik deze: Men twijfelt niet, dat het aan Finkler gelukt is om levende koppen van waterkevers zóó op levende rompen van andere individuen van dezelfde of een andere soort te plaatsen dat deze deelen aan elkaar kleefden en het geheel gedurende een vrij langen tijd levensverschijnselen vertoonden, maar men ontkent, dat kop en romp zoo tezamen zijn gegroeid, dat zij één individu vormden. Integendeel, men verklaart de levensverschijnselen zoo, dat kop en romp ieder voor zich afzonderlijk deze verschijnselen vertoonden. Het is toch bekend dat afgesneden lichaamsdeelen bij kevers nog geruimen tijd voor zich blijven leven, vooral wanneer het uitdrogen voorkomen wordt. Dat en niets anders zou Finkler met zijn proeven bereikt hebben. Wij vernemen nu van Przibam dat histologische onderzoekingen, die alleen de zaak kunnen uitmaken, nog steeds niet hebben plaats gehad, omdat Finkler, die nog student is, deze tot na zijn examen wenscht uit te stellen. Maar zeker is het, dat in de polemiek tegen Finkler veel beweerd is, wat geen steek houdt (zie ook het verslag van de 57e wintervergadering der Ned. Ent. Ver. in: Tijdschr. v. Entomologie, Vol. LXVII, p. V).

Het Friesch Natuurhistorisch Museum zendt ons zijn jaarverslag over 1923, het eerste vereenigingsjaar.

Bij het lezen er van dringt zich vanzelf een vergelijking met het geestverwante Natuurh. Genootschap in Limburg, zijn streven en sue-

cessen, in onzen geest op. De slichtingsgeschiedenis van het Friesch Natuurhistorisch Museum schijnt geheel dezelfde te zijn als die van ons Genootschap; alleen schijnt het in Leeuwarden nog aan den noodigen steun der autoriteiten te ontbreken. Zoo lezen wij b.v. bl. 3:

„Den Commissaris der Koningin werd een bezoek gebracht om eens te polsen in hoeverre de provincie ons steun kon verschaffen. Localiteit had ze echter niet en overigens was haar steun mogelijk. De heer van Harinxma zegde ons echter zijn medewerking toe, waar deze hem mogelijk was.

Bezoek bij den burgemeester van Leeuwarden. Ook hier was het resultaat gering. Localiteit was niet aan te bieden, geldelijke steun zou in geen geval iets worden.”

Dan is het met ons in Maastricht, de hoofdstad van het „donkere Zuiden” toch veel beter gesteld! Wij wensehen van harte, dat het N. H. Museum van Friesland spoedig een gemeenteraad vindt, die het krachtig zal steunen, vooral ook omdat de Friesche natuurvrienden de voltooiing van hun Museum op den voorgrond stellen. Leert toch de ondervin-

ding in binnen- en buitenland niet bijna overal, dat Musca op den duur slechts door groote openbare lichamen financieel gedragen kunnen worden? Vergelijk vooral de jongste geschiedenis van den „Naturhistorischer Verein der preussischen Rheinlande und Westfalens”, die zich gedwongen zag zijn Museum en zelfs zijn heerlijke bibliotheek aan de stad Bonn en aan de pruis. Regeering over te doen. Het Nat. Genootschap in Limburg heeft een dergelijken stap reeds spoedig na zijn ontstaan gezet en daarover niet te treuren gehad.

Eindelijk laat spr. nog een nieuw leerboek der dierkunde van P. F. van Bortel rondgaan (H. J. Dieben, Leiden, 307 blz.). Het boekje, op mooi papier gedrukt, bevat een groot aantal fraaie afbeeldingen, waaronder er verschillende uit de publicatiën van ons Genootschap zijn overgenomen.

De heer Ed. Nyst biedt aan het Museum een doosje met fraai geprepareerde Limburgsche kevers aan, een geschenk dat door den Voorzitter namens den Conservator met dank wordt aanvaard.

Te ruim 8 uur wordt de vergadering gesloten.

AVIFAUNA der Nederlandsche Provincie Limburg, benevens eene vergelijking met die der aangrenzende gebieden, door P. A. HENS, Valkenburg L.

70. *Acrocephalus schoenobaenus* (L.). Rietzanger. — Duitsch: Schilfrohrsänger.

Fransch: Rousserolle phragmite.

Broedvogel in de vennen en moerassen van Midden- en Noord-Limb. van half April en begin Mei tot September. Soms reeds begin April, o.a. 7 April 1910 bij Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 82). Voor zooverre mij bekend in Zuid-Limburg geen broedvogel.

Waargenomen in:

Gebied I. Geen waarnemingen bekend.

Gebied II. Broedt langs de Maas o.a. bij Roermond, Asselt (H. Vallen), Steijl (Riotte) enz.

Gebied III. In den zomer door H. Vallen en mij herhaaldelijk waargenomen in de vennen en moerassen bij Swalmen en Herkenbosch. Ongetwijfeld daar ook broedvogel.

Gebied IV. Door Riotte in den zomer

waargenomen in de moerassige streek tusschen Venlo en Arcen langs de Duitsche grens.

Gebied V. Broedvogel in de Peel (H. Nillesen. Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 26). In den zomer heb ik de soort herhaaldelijk aangetroffen bij Horn en bij Heithuizen. Zij broedt ook in de omgeving van Weert (coll. Beckers), Venray (F. van Baar) en Nederweert (Knapen).

Broedt in de Rijnprovincie o.m. op verschillende plaatsen langs onze grens (le Roi. V. f. d. R. p. 271). In België: „plus ou moins répandue suivant les localités etc.” (Dubois. N. R. d. O. p. 204). In het arrondissement Verviers: „Assez commune en certaines régions”. (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 114).

GENUS: HIPPOLAIS Baldest. 1827.

71. *Hippolais icterina* (Vieill.). Spottvogel. — Volksn.: Allerleisängerke. Duitsch: Gartenlaubvogel. Fransch: Hypolaïs contrefaisant.

Bewoner van tuinen, parken, kleine loofbosschen en boschranden. Algemeen voorkomende zomervogel van begin Mei tot in Augustus.

Waargenomen in:

Gebied I. Broedend gevonden o.a. te Heerlen, Valkenburg, Houthem, Schin op Geulle, Eygelshoven (coll. Nillesen), Wittem (legsels van 5 Juni 1907 in coll. Merckelbach), Kerkrade (twee legsels van 10 Juni 1907 en 29 Mei 1909 in voornoemde collectie), enz. enz.

Gebied II. Vermoedelijk broedend op vele plaatsen langs de Maas, waar kleine boschjes aangetroffen worden, o.a. in het Kloosterpark te Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 70). Naar Riotte mij in 1924 mededeelde, is de soort in de omgeving van Steijl thans een der talrijkste broedvogels.

Gebied III. Broedend gevonden te Roermond, Swalmen en ongetwijfeld overal waar loofbosschen aanwezig zijn.

No. 55. *Lanius excubitor excubitor* L. — Klapekster.

♀ 14 Nov. 1907, Maasbracht. Coll. H. Nillesen (Museum Natuurh. Gen. te Maastricht).
Cat. No. 220. Zeldzame broedvogel in Limburg. Ruim $\frac{3}{5}$ der natuurlijke grootte.

Gebied IV. Broedt o.a. in de omgeving van Ottersum (J. Vallen).

Gebied V. Broedvogel in de loofbosschen, parken en tuinen tusschen Roermond en Weert. Talrijk te Helden-Panningen (J. Esser).

In de vlakten der Rijnprovincie een gewone zomervogel (Ic Roi. V. f. d. R. p. 275). Ook in België, o.a. in het arrondissement Verviers algemeen (Dubois. N. R. d. O. p. 204 en L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 113).

GENUS : SYLVIA Scopoli 1768.

72. *Sylvia borin* (Bodd.). Tuinfluiter. — Volksn.: Grieske. Duitsch : Gartengras-mücke. Fransch : Fauvette des jardins.

Bewoner van tuinen, parken en loofbosschen. Algemeen voorkomende zomervogel van eind April of begin Mei tot in September. Uiterste data : 20 April 1909, Roermond en 26 September 1911, Roermond.

In sommige jaren veel talrijker dan in andere, hetgeen ik o.a. eenige malen voor de omgeving van Roermond kon constateeren. Le Roi (V. f. d. R. p. 265) vermeldt hetzelfde

voor het jaar 1903 ten opzichte der omgeving van Bonn.

In de Rijnprovincie overigens algemeen, zelfs tot hoog in de Eifel (Ic Roi. V. f. d. R. p. 264). Ook in België, o.a. in het arrondissement Verviers een gewone zomervogel (Dubois. N. R. d. O. p. 204 en L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 113).

73. *Sylvia atricapilla atricapilla* (L.) Z w a r t k o p. — Volksn.: Fauvette. Duitsch : Schwarzplättchen. Fransch : Fauvette à tête noire.

Eveneens een bewoner van tuinen, parken en loofbosschen, welke zich echter — althans in Zuid-Limburg — veel meer in kleinere tuinen nabij de huizen ophoudt dan de Tuinfluiter. De soort is in het Zuiden het talrijkst. Ze is zomervogel van begin April (soms eind Maart) tot eind October en de eerste helft van November. Uiterste datums : 23 Maart 1920, Houthem, 1 April 1923, Valkenburg — 10 November 1922, Oud-Valkenburg.

Le Roi vermeldt de soort als talrijk voor de

Rijnprovincie van begin April, begin Mei tot in September, zelden October (V. f. d. R. p. 268). Als Octoberdatums kan ik echter voor Limburg vermelden : 18, 23, 24 en 25 October 1909, Swalmen, 16 October 1910, Roermond, 11 October 1908 en 15 October 1911, Swalmen, 17 October 1917, Houthem, 9 October 1919, Valkenburg en bovendien 10 November 1922, Oud-Valkenburg (Sibbe). Deze laatste vogel droeg een ring (No. 8377) der biologische Anstalt op Helgoland en was, gelijk Dr. H. Wei-

gold aldaar, mij mededeelde, den 4 October t.v. op Helgoland geringd geworden.

In België, o.a. in het arrondissement Ver-

viërs, een gewone zomervogel (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 113).

74. *Sylvia communis communis* Lath. Grasmusch. — Volksn.: Strötsch, Dubbele Töt, Taatsj en Bremetaatsj. Duitsch: Dorngrasmücke. Fransch: Grisette.

Zomervogel. Algemeen door de geheele provincie langs bosschen en in struikgewas langs wegen en heidevelden, in loof- en jong dennenhout enz. Zelden, en dan alleen op den trek, in stadstuinen. Verblijft hier van half, meestal eind April tot eind September. Uiterste da-

tums: 15 April 1922, Houthem en 27 September 1919, Houthem.

In de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 265) en België (Dubois. N. R. d. O. p. 204) eveneens zeer gemeen.

75. *Sylvia curruca curruca* (L.). Braamsluiper. — Volksn.: Enkele Töt. Duitsch: Zaungrasmücke. Fransch: Fauvette babillarde.

Zomervogel. Algemeen, doch niet zoo talrijk als de Grasmusch. Het wil mij voorkomen, dat de soort in Zuid-Limburg talrijker is dan in het Midden der provincie.

Bewoner van kleine boschjes, boschranden, boomgaarden, parken en tuinen, ook stadstuinen. Komt in de eerste helft van April en vertrekt in September. Uiterste datums: 6 April

1923, Valkenburg — 21 September 1909, Nunhèm.

In de Rijnprovincie langs de geheele Limburgsche grens o.a. een gewone broedvogel (le Roi. V. f. d. R. p. 265). Ook in België algemeen (Dubois. N. R. d. O. p. 204) o.a. in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 113).

GENUS: TURDUS L. 1758.

76. *Turdus sibiricus sibiricus* Pall. Siberische Lijster. — Duitsch: Siberische Drossel. Fransch: Grive sibérienne.

Deze aziatische lijstersoort is volgens Baron Snouckaert van Schauburg (Avifauna Neerlandica. p. 42 en de Aanvullingen daarop in het Jaarbericht der Club van Nederl. Vogelk. 1915. p. 84) slechts drie malen in ons land (Drente en Zuid-Holland) bemachtigd geworden. Het betrof steeds jonge vogels. Mij is intusschen een vierde exemplaar bekend geworden en wel een Limburgsche vogel. In de collectie de Wever, thans geplaatst in het Museum van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg te Maastricht, bevindt zich een opgezet jong exemplaar dezer soort. Op het aan het postament bevestigd etiket

staat vermeld: „*Turdus sibiricus* Pall. „pris près de Maastricht. 1850”. Mitsdien kan de Siberische Lijster als toevallige gast onder de Limburgsche vogels gerangschikt worden.

In de Rijnprovincie is de soort nog niet geconstateerd (le Roi. V. f. d. R. p. 285). Voor België vermeldt Dubois (N. R. d. O. p. 199) twee gevallen: Neufchâteau, Sept. 1877 (coll. de Wavrin) en Bastogne, Oct. 1901, (Musée de l'Etat). terwijl bovendien eind Oct. 1912 nog een bijna adult ♂ te Membach (Verviers) bemachtigd werd (Le Gerfaut. 1922. p. 30).

77. *Turdus pilaris* L. Kramsvogel. — Volksn.: Dubbele Liester en Krammes. Duitsch: Wachholderdrossel. Fransch: Grive litorne.

Doortrekker en wintervogel in wisselend aantal en als zoodanig door de geheele provincie waargenomen. De soort komt in het najaar in de maand October en verblijft hier tot in April, soms tot begin Mei, o.a. 2 stuks 29 April 1920, 10 á 15 stuks 30 April 1921, en 20 stuks 30 April 1922, benevens nog 2 stuks op 6 Mei d. a. v. Allen te Houthem.

Begin Juli 1909 werd te Beek bij Maastricht een nest dezer soort gevonden, hetwelk 5 jongen bevatte. Het geval werd mij door den Heer Rongen, destijds kapelaan aldaar, medegedeeld (Jaarbericht der Club v. Nederl. Vogelk. 1915. p. 85, alwaar abusievelijk het jaar 1910 ver-

meld staat). Voor de andere provincien van ons land zijn zeven broedgevallen bekend en wel voor Groningen, Friesland, Noord-Holland, Zuid-Holland en Noord-Brabant (Avifauna Neerlandica. p. 45 en Jaarber. d. Club v. Nederl. Vogelk. 1915. p. 85).

Le Roi (V. f. d. R. p. 281 en „Beiträge” p. 127) vermeldt ook eenige Mei-waarnemingen voor de Rijnprovincie, alwaar het broeden der soort evenwel nog nimmer geconstateerd is. Zulks is evenmin het geval voor België (Dubois. N. R. d. O. p. 200).

Afgesloten 26. IX. 1924.

Wordt vervolgd.

NEUE CYNIPIDEN AUS DEN NIEDERLANDEN

von

H. Dettmer S.J. (Slagharen Ov.)

1. *Callaspidia rubricrus* spec. nov. ♀.

Die Merkmale der Unterfamilie *Aspieerinae* und der Gattung *Callaspidia* sind deutlich vorhanden.

Schwarz. Gesicht grob lederartig, matt. Von den Fühlern zum Clipeus eine nach aussen gebogene Leiste. Ausserhalb dieser und zu ihr fast parallel eine zweite Leiste, die sich nach unten verliert. Zwischen den beiden innern Leisten ein breitschildförmiger kahler Eindruck; das übrige Gesicht weissbehaart. Augen nicht doppelt so lang wie breit, doppelt so lang wie die Wange. Stirn und Scheitel durch unregelmässig verlaufende längere und kürzere Leisten gefeldert. Stirnleisten deutlich von den seitlichen Scheitelaußen zu den Fühlern reichend. Hinter und über den Augen kurze, dicke Leisten, die auf dem Augenrand senkrecht stehen.

Fühler bei den beiden vorliegenden Exemplaren 3,2 mm lang; 2. Glied fast rund, 3. Glied 5 mal so lang wie dick, jedes folgende Glied kürzer als das vorhergehende, 11. und 12. Glied fast gleichlang, doppelt so lang wie dick, halb so lang wie das 13. Färbung: braun, die Fugen mit rötlichem Schimmer, die beiden ersten Glieder und grösster Teil des 3. schwarz, Endglieder fast schwarz.

Pronotum seitlich grob längsgestreift und mit rotbraunem Fleck.

Mesonotum grob quengerunzelt. Längskiele kräftig. Mittelkiel gegabelt, das zwischen den Gabeln liegende Dreieck doppelt so lang wie breit. Nebenkiele vor der Mitte plötzlich aufhörend. Querleisten des Schildchens nicht gleich hoch und in ungleichen Abständen. Der durchscheinende Aussenrand der Gruben bräunlich goldgelb, Grund der Gruben braun, der übrige Teil des Schildchens dunkelbraun.

Mesopleure glatt, glänzend, kahl, am untern Rande fein längsgestreift, unten mit rostotem Schimmer. Metapleure stark weissbehaart.

Hinterleibsstiel oberhalb mit deutlichen Längsfurchen, seitlich gesehen fast doppelt so lang wie breit. 2. Tergit mit deutlichem Eindruck; rötlich braun.

Hüften rostrot, Hinterhüfte je nach Seite und Beleuchtung braun bis rostrot. Vordersehne braun, Vorder- und Mittelfüsse rot, Hinterfüsse bräunlich rot.

Flügel nur nach aussen und hinten bewimpert, mit zerstreuten Börstchen, leicht angehaucht. 2. Abschnitt der Radialis schwach bogenförmig, doppelt so lang wie der erste. Areola unvollständig, die distale Ader dick und am kürzesten, senkrecht zum Vorderrand; die proximale dünn, lang und schief; von der hinteren ist nur ein Stück angedeutet.

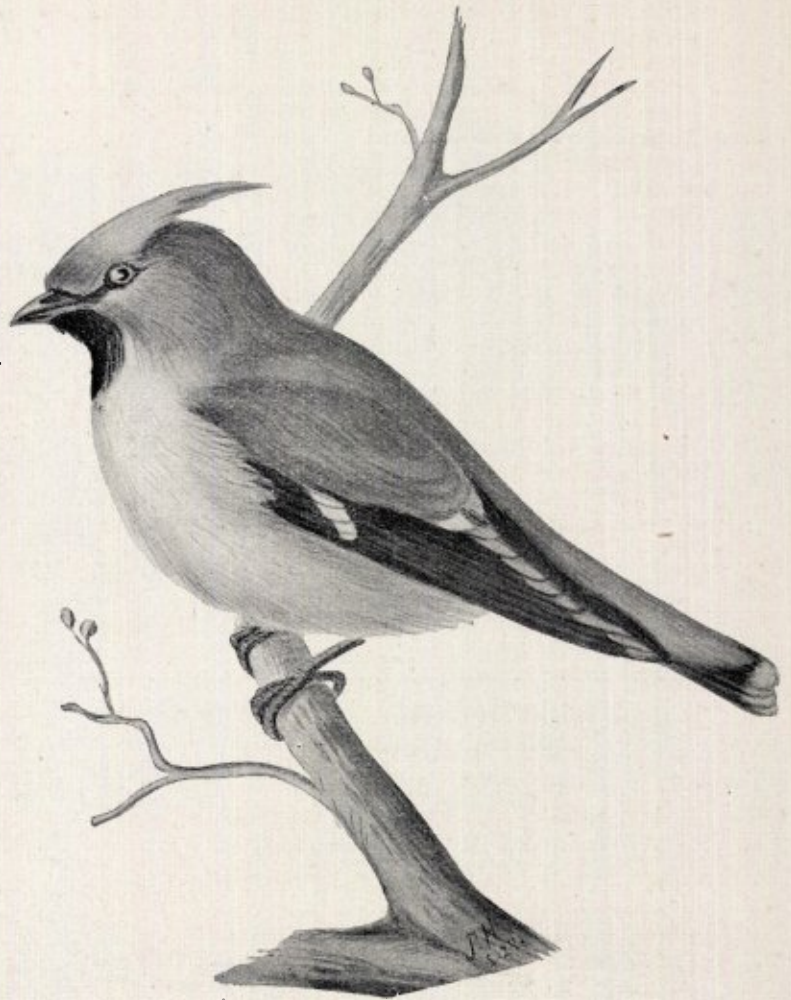
Länge 4 mm. Gefangen Slagharen, Ov. auf *Angelica silvestris* L. Juli, August.

2. *Lonchidia nitens* spec. nov. ♀.

Mit den Merkmalen der Unterfamilie und der Gattung.

Schwarz, glatt, glänzend.

Fühler etwas länger als Kopf und Thorax zusammen. Erstes Glied dicker als das 2., dieses dicker als das 3., vom 3. Gliede ab ist jedes folgende Glied dicker als das vorhergehende. 1. Glied umgekehrt kegelförmig, 2. Glied lang-

No 58 *Bombycilla garrulus* (L.) — Pestvogel.

♂ 15 Nov. 1912 nabij Roermond. Coll. P. Hens.

Cat. No 611. Onregelmatige trekvogel. $\frac{3}{4}$ nat. grootte.

ciförmig, letztes Glied kaum doppelt so lang wie das vorletzte. Braun, das 1. Glied braunschwarz, auch die letzten wieder dunkler. — Augen mit wenigen, kurzen, zerstreuten Haaren.

Mesonotum zerstreut behaart. Parapsidenfurchen hinten leicht angedeutet oder auch ganz fehlend. Schildchen rauher, stärker behaart als Mesonotum, schimmernd. Mesopleure kahl; das unterste Drittel vom übrigen Teil durch mehrere feine, parallele Längstriehle geschieden. Metapleure stark weisslich behaart.

Hüften fast schwarz, Schenkel braunschwarz, Schienen und Füsse schwärzlich braun.

Flügel infolge der starken Behaarung schwärzlich. Geäder schwärzlich braun. Radialzelle doppelt so lang wie breit.

Länge 1,5 mm. Gefangen Slagharen, Ov. auf *Quercus pedunculata* Ehrh. Juli bis September.

3. *Figites globulosus* spec. nov. ♀.

Mit den Merkmalen der Unterfamilie und der Gattung.

Schwarz.

Gesicht bis an die Augen grubig gerunzelt, glänzend. Hinteraugenrand schmal lederartig gerunzelt. Schläfe runzlig längsgestreift, seharfkantig. Stirn mit mehreren Leisten von den Scheitelaußen zur Fühlerwurzel hin auf fast glattem Grunde. Scheitel zwischen den Scheitelaußen glänzend und fast glatt, seitlich leder-

artig gerunzelt. Hinterkopf quer und schräg gerunzelt. — 13. Fühlerglied nur wenig länger als dick, 9.—12. Glied etwa so lang wie dick.

Seiten des Pronotums längsgestreift, Eecke vor Flügelschuppe fast glatt und mit zerstreuten Punkten.

Mesonotum glatt, Mesopleure gänzlich längsgestreift. Rückenschildchen gänzlich gerunzelt, seitlich fast gefeldert, hinten mit aufgebogenem, scharfem Rand.

Am Hinterleib ist 2. Tergit gestrielt, wenig kürzer als das 3., dieses hinten breit fein punktiert.

Schenkel braunschwarz, proximale Spitze rötlich; am Vordersehenkel ist das distale Drittel, am Mittel- u. Hintersehenkel $\frac{1}{4}$ bis $\frac{1}{5}$ rostrot. Vorder- und Mittelschiene rostrot, Hinterschiene gebräunt. Tarsen sind rot, werden gegen Ende mehr braun.

Flügel glashell, hinten kaum bewimpert, statt der Haare mit kleinen Pünktchen. Geäder braun. Von der Areola ist nur die distale Ader sichtbar. Statt der Cubitalis eine farblose Konvexfalte bis an den Flügelrand reichend.

Länge 3,3 mm. auf *Daucus carota* L. Slagharen, Ov. August, September.

Iets over het Maastrichtsche krijt als landbouwmergel

door

L. A. J. Keuller, C. Franssen en Br. Theodorik.

I.

In de vergadering van het Natuurhistorisch Genootschap van 5 Maart j.l. heb ik het volgende gezegd: „Ik heb dan ook aangeraden de „voor bemesting ontgonnen mergel, alvorens „hem te gebruiken, eerst een winter lang aan „de buitenlucht, blootgesteld aan weer en wind, „te laten liggen en dan op het land te brengen, hetzij zooals hij is, maar nog beter: „te voren vermengd met stalmest of „gier”.

Mijn doel was te wijzen op het groote voordeel dat er bij het gebruik van mergel voor bemesting, in gelegen is sterk weerbaareren mergel te gebruiken. Ik heb me echter laten verleiden blijkens de boven onderstreepte woorden om een stap te doen op een mij absoluut onbekend terrein, n.l. dat van den landbouw, meer in het bijzonder op het geurige gebied van de bemesting.

Naar aanleiding mijner woorden nu, ontving ik een schrijven uit Klundert, van den Heer C. Franssen, eand. l.i., waarin Z.E. opkomt tegen den door mij gegeven raad om den mergel te vermengen met stalmest of gier en zijne meening op wetenschappelijke gronden verdedigt. Aangezien ik nu volstrekt incompetent ben in bemestingszaken, heb ik den brief overhandigd aan den E. Br. Theodorik, landbouw-specialiteit, als gevolg waarvan het onderstaande artikel is ontstaan.

Het is echter billijk dat ook de meening van den Heer Franssen volledig aan de lezers van het Maandblad onder de oogen kome. Daarom ook verzoek ik de Redactie van het Maandblad den brief van den Heer Franssen vóór het artikel van Br. Theodorik een plaats te geven.

Men moge het wellicht eenigszins vreemd vinden in een Natuurhistorisch Maandblad een

artikel geplaatst te zien over bemesting, maar 't mag toch wel m.i., indien men bedenkt dat het hier gaat over bemesting met een product der geologie; dat het einddoel is bevordering van groei en bloei der flora, die harerzijds weer noodig is voor het welzijn der fauna. En ook hier geldt:

Du ehoe des sentiments et des opinions,
La vérité s'élanee et jaillit en rayons.

L. A. J. KEULLER.

II.

Klundert, 31 Maart 1924.

..... De stikstof komt in den stalmest voor, gedeeltelijk als min of meer gemakkelijk aantastbare eiwitverbindingen, gedeeltelijk als ammoniumverbindingen. Brengt men nu mergel met stalmest of gier (in gier komt de stikstof voor een zéér groot deel voor als ammoniakverbindingen) in aanraking, dan speelt zich de volgende reactie af: $\text{CaCO}_3 + \text{NH}_4\text{-zout} \rightleftharpoons \text{Ca-zout} + (\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$. Het $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$ splitst zich; de NH_3 en CO_2 verdwijnen, zoodat het evenwicht zich verplaatst en de reactie kwantitatief afloopt. Door de kalk worden zuren gebonden, waardoor de microorganismen actiever worden en een groot deel der eiwitverbindingen wordt omgezet tot ammoniumzouten, waaruit de ammoniak weer zal verdwijnen volgens bovenstaande vergelijking. Op die manier komt dus een groot deel der stikstof als NH_3 in de atmosfeer terecht en verliest de stalmest of gier dus sterk in waarde. Vermengt men mergel met gier, dan ben ik er van overtuigd dat er absoluut geen stikstof meer in de gier achterblijft.

Ik meen begrepen te hebben, dat het uwe bedoeling was den mergel oplosbaar te maken. Dit is natuurlijk volkomen juist, daar de mergel tengevolge van CO_2 en zuren (welke ontstaan bij ontleding van den mest) in oplossing zal gaan. Zooals U ziet is dus het middel erger dan de kwaal.....

C. FRANSSEN.

III.

Tegen de redeneering van den Heer Franssen heb ik niets in te brengen, maar de bezwaren die er uit voortvloeien, zullen toch goed te ondervangen zijn. Ik stel mij de toe te passen werkwijze aldus voor:

Wanneer op eenzelfde akker stalmest of gier moet worden aangewend, om in 't noodige plantenvoedsel te voorzien, en tevens mergel, om den zuurheidsgraad van den bodem te verminderen, of om een tekort aan kalk aan te vullen, of om beiden, dan doet men m.i. goed als volgt te werk te gaan:

Wordt stalmest aangewend, dan brenge men deze in den herfst op den akker, ploeg hem onmiddellijk 10 à 15 e.M. onder; brenge daarna met den kunstmeststrooier mergel uit de laag Mc of Md op den akker, en late hem, blootgesteld aan weer en wind, den winter door liggen. Trek er in 't voorjaar, als de vorst uit den grond is, met den cultivator of eg over; opdat de nog niet opgeloste of ingeregende mergel, zoo intens mogelijk met de bovenste laag der bouwvoor vermengd wordt. Is nu de tijd gekomen om den akker voor een bepaald gewas zaaiklaar te maken, ploeg hem dan diep, 20 à

No 60. Zwartgrauwe Vliegenvanger, *Ficedula hypoleuca hypoleuca* (Pall),
 ♂ ad. 17 April 1922, Schimmert (Limb.). Coll. P. Hens. Cat. No. 1254 (op den voorgrond).
 — Witgehalsde Vliegenvanger, *Ficedula albicollis* (Temm.),
 ♂ Mei 1909, Tunis, Noord-Afrika. Coll. P. Hens. Cat. No. 291 (op den achtergrond).

25 c.M., en laat hem verder nog de bewerkingen ondergaan, die voor het zaaiklaar maken noodig zijn.

Bij aanwending van gier dient men op eenigszins andere wijze te werk te gaan. De mergel wordt op dezelfde wijze in den herfst op den akker gebracht, en moet daarop overwinteren. In 't voorjaar, bij gunstig weer, dus niet bij vorst, ook niet bij droog en winderig weer of sterken regen, maar bij vochtig, mistig weer, trekke men er met de gierton over en late deze onmiddellijk volgen door cultivator of eg. In Duitschland heeft men deze werkwijze wel eens met goed resultaat toegepast, door de eg eenvoudig achter de gierton te hangen, en het komt mij voor dat zij door vele onzer Zuid-Limburgsche boeren, die toch meestal over een paar flinke trekpaarden beschikken, ook best uitvoerbaar zoude zijn. Het diep ploegen late men nu zoo spoedig mogelijk, als de toestand van den bodem dit toelaat, volgen, waarop de verdere bewerkingen voor 't zaaiklaar maken, kunnen volgen.

De mergel op deze wijze met gier of stalmest gelijktijdig in de bouwvoor aanwezig, zal de activiteit der microorganismen bevorderen en gunstig werken op de salpetervorming in den bodem; wat voor een weelderigen plantengroei juist noodig is. Er zal ook nu nog wel in den bodem het vluchtige $(\text{NH}_4)_2 \text{CO}_3$ gevormd worden, maar dit beteekent nog geen zeker ammoniakverlies.

Op de eerste plaats toch is het $(\text{NH}_4)_2 \text{CO}_3$ minder vluchtig dan de ammoniakverbindingen in de gier, en op de tweede plaats: splitst zich

het $(\text{NH}_4)_2 \text{CO}_3$ ook al in $2\text{NH}_3 + \text{H}_2\text{O} + \text{CO}_2$ dan beteekent ook dit daarom nog geen verlies van NH_3 ; deze kan immers oplossen in het bodemvocht en gebonden worden aan de aanwezige humuszuren. Het ontstane CO_2 zal verder helpen tot het omzetten van CaCO_3 in $\text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$ dat in water oplosbaar is, en zoo in opneembaren vorm wordt gebracht voor de planten.

De meening van den Heer Keuller, dat vooral de lagen Me en Md, de enkele hardere lagen in Md uitgezonderd, den besten landbouwmergel opleveren, maak ik geheel tot de mijne. In den loop van dit voorjaar nog heb ik persoonlijk in een buiten exploitatie zijnde groeve geconstateerd, hoe sterk de lagen Me en Md in één winter kunnen ververen. Het verweringsproduct was zoo ragfijn, dat het als aangewezen was voor bemesting.

Tenslotte wil ik nog een aanhaling doen uit „Bemestingsleer door J. M. L. Otten l.i.”* „Koolzure kalk zal beter in oplossing komen, naarmate deze stof in fijner verdeelden toestand in den bodem wordt gebracht; immers, hoe fijner de deeltjes zijn, over een des te grooter oppervlak komen ze met het oplossende koolzuurhoudend water in aanraking. Heinrich heeft aangetoond, dat vershillende, grootendeels uit koolzure kalk bestaande gesteenten dezelfde werking vertoonen, mits ze in even fijne verdeling in den bodem worden gebracht; ook vond hij, dat de koolzure kalk beter werkte, naarmate zij fijner was verdeeld. Uit dit oogpunt moet men dus aan fijn gemalen mergel de voorkeur geven, waarbij men tevens het voordeel heeft, dat de meststof beter door den

grond kan worden verdeeld. De codex eischt, dat mergel met de machine uitstrooibaar is."

Door zijn sterke verweerbaarheid zal nu de mergel van bovengenoemde lagen op den akker nog in fijnheid toenemen, en het daardoor winnen van hardere mergel, die oorspronkelijk even fijn gemalen op den akker wordt gebracht.

Het is de Heer Keuller geweest, die het eerst op de sterke verweerbaarheid van den mergel uit de lagen Mc en Md heeft gewezen en de

verbruikers van landbouwmergel zullen praktisch handelen als zij van hun leveranciers eischen dat de mergel niet alleen aan den gestelden fijnheidsgraad voldoet, maar ook dat hij voorkome uit de lagen Mc of Md.

Maastricht, Juni 1924.

Br. THEODORIK.

* Uitgave van J. B. Wolters, Groningen.

Mitteilungen über allerlei Phoriden.

(Phoridae orb. terr., Diptera).

von

H. Schmitz S. J.

Nummer 1 bis 5.

Dem Wohlwollen und Vertrauen mancher Museumsvorstände, Fachgenossen und Sammler verdanke ich es, dass mir oft grössere und kleinere Phoridensammlungen oder auch einzelne Arten dieser Insektenfamilie vorgelegt werden mit der Bitte sie zu bestimmen bzw. zu bearbeiten. Umfangreiche Sendungen dieser Art, zumal wenn sie aus aussereuropäischem Material bestehen, pflegen viel Neues zu enthalten und geben dadurch gewöhnlich Anlass zu einer besonderen Veröffentlichung. Aber auch aus kleineren und kleinsten Sendungen lerne ich nicht selten ganz Interessantes: diese oder jene neue Art, einen unerwarteten Fundort, eine sonderbare Abweichung, die Notwendigkeit einer Berichtigung früherer Angaben, eine biologische Beobachtung und hundert andere Dinge. Man nimmt sich in solchen Fällen vor, das Gefundene demnächst „bei passender Gelegenheit“ in irgend einer Arbeit zu erwähnen. Aber — die „passende“ Gelegenheit lässt manchmal lange auf sich warten, kommt vielleicht nie, und so fällt der gute Fund der Vergessenheit anheim und geht der Wissenschaft verloren.

Deshalb glaube ich gut daran zu tun, das vereinzelt Neue, das mir beim Phoridenstudium bald hier bald dort aufstösst in der Form von fortlaufend nummerierten Mitteilungen zusammenzustellen. Die Reihenfolge wird ganz zwanglos sein und dem Zufall überlassen bleiben. Phoriden aus den verschiedensten Ländern werden zur Sprache kommen. Als Ort der Veröffentlichung wähle ich die Spalten des in Maastricht erscheinenden Naturhistorisch Maandblad, Organ van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, weil die Schriften dieser Gesellschaft ohnehin schon manche Beiträge zur Phoridenkunde von mir enthalten.

1.

Welches ist die am längsten in der Wissenschaft bekannte Phoride? — Zu dieser Frage habe ich mich schon einmal (auf der 78. Sommerversammlung der Ned. Ent. Ver. Valkenburg 1923, siehe Tijdschr. v. Entomol. Vol. 66, p. LXXVII) geäußert, aber noch einiges hinzuzufügen.

In der Stettiner entomol. Zeitung, Jg. 1851, ist S. 131—145 abgedruckt ein „Sendschreiben von Alexis H. Haliday über die Dipteren der in London befindlichen Linnéischen Sammlung“;

worin es S. 144 heisst: „[Musca] „subsultans“, mit Zettel, ist *Phora mordellaria*, Mg. Daneben ein Fragment einer anderen *Phora*, anscheinend *aterrima* Mg. Ich sehe keinen Grund, hier einen Irrtum zu vermuten“

Daraus scheint hervorzugehen, dass das Tier, das wir jetzt *Hypocera mordellaria* Fallén nennen, schon lange vor Fallén von Linné unter dem Namen *Musca subsultans* beschrieben worden ist.

Zur Erläuterung obiger Worte Halidays lässt sich aus dem „Sendschreiben“ folgendes entnehmen:

a) Der Name *subsultans* bezieht sich auf *Musca subsultans* in Linné, *Systema Naturae*, Ed. X. In Ed. XII lautet die Beschreibung: *subsultans* 84M: *antennis setariis pilosa tota atra, alis hyalinis, femoribus posticis saltatoriis. Habitat in Suecia, volitat saliendo cadendoque femoribus quasi dependentibus; quiescens territa salit ut Pulex. Magnitudo Pulicis absque ulla albedine.*

b) Der Ausdruck „mit Zettel“ beweist, dass das Exemplar wirklich die Linnéische Type zu *Musca subsultans* ist. Ueber diese Zettel sagt nämlich Haliday l.c. S. 132: Die Zettel sind meist von seiner eigenen [Linnés] Handschrift, constatiert durch Vergleichung mit den Randbemerkungen in den durchschossenen Exemplaren der *Fauna Suecica* und des *Systema Naturae* in der Bibliothek der Gesellschaft; einer oder zwei sind von der Hand des jüngeren Linnéus und wenige verlorene Zettel sind ersetzt durch andere in einer modernen Handschrift, sind aber besonders ausgezeichnet durch den Zusatz *ex descr.*

c) Dass neben der Type von *subsultans* eine *Phora (aterrima?)* steckt, findet in folgenden Worten Halidays seine Erklärung (S. 132): „Die Linnéischen Exemplare sind meistens auf sehr plumpe Nadeln gesteckt, deren Beschaffenheit auch dient, die Arten, welche älter als die erste Ausgabe der *Fauna Suecica* sind, von den späteren zu unterscheiden. Viele von diesen sind neben ältere gesteckt, von welchen sie in Species oder selbst in Genus (dem neueren Sprachgebrauche zufolge) abweichen und mit welchen sie nur eine oberflächliche Aehnlichkeit haben. Aber es scheint nicht un-

wahrscheinlich, dass dies durch Linnés eigene Hand geschehen ist, weler, in seinen verschiedenen Werken öfters bei der Anwendung seiner eigenen Namen variierte, und der, bei einigen seiner unbestrittenen Arten auf sehr abweichende Abbildungen hinweist".

d) Mit den Worten: „Ich sehe keinen Grund, hier einen Irrtum zu vermuten“ will Haliday offenbar sagen, dass an der Echtheit der Type und ihrer Zugehörigkeit zur Originalbeschreibung von *Musca subsultans* kein verunflichtiger Zweifel sein kann.

Mithin ergibt sich die für die Kenntnis der Phoriden interessante Tatsache, dass wir den Namen *Hypocera mordellaria* Fallén in *H. subsultans* Linné umändern müssen, und dass diese grosse und hübsche, dazu nicht gerade häufige Art die erste nach Einführung der binären Nomenklatur wissenschaftlich benannte und die einzige von Linné selbst beschriebene Phoride ist.

Man kann natürlich noch verschiedene Fragen aufwerfen, u. a. ob Haliday die Type richtig bestimmt habe, ob, trotz des unter d) soeben Mitgeteilten, diese Type wirklich zur Originalbeschreibung von *M. subsultans* gehöre, da die Beschreibung doch nicht besonders gut auf *Hypocera mordellaria* passe, ferner, ob denn *Sphaerocera subsultans* nicht viel eher in Betracht komme usw.

Die zuletzt erwähnte Frage mögen andere entscheiden. Mir scheint die Beschreibung Linnés auf *Sphaerocera subsultans* jedenfalls nicht besser zu passen als auf *Hypocera mordellaria*. Uebrigens findet man Linné auch nirgends als Autor des Speciesnamens *Sphaerocera subsultans* zitiert oder höchstens indirekt, z. B. die Ed. XIII des Syst. Nat. von Gmelin. Schiner (Fauna austr. II 326) hebt ausdrücklich hervor, dass die *Musca subsultans* Linnés sicher nicht *Sphaerocera subsultans* sei. Was aber die beiden ersten Fragen betrifft, so möchte ich dem, der in dem Namen Haliday keine genügenden Bürgschaften findet, entgegenhalten, was mir Speiser einmal in ähnlicher Angelegenheit schrieb: „An hundert andern Stellen des zoologischen Systems werden Namen für dauernd angenommen, die mit keinem grösseren Schimmer der Berechtigung... eingeführt sind...“ Seien wir also konsequent! Ich werde in meinen Schriften in Zukunft *Hypocera subsultans* L. statt *mordellaria* Fall. setzen.

2.

Bei Bestimmung eines Exemplars von *Aphiochaeta ciliata* Zett., das ich wegen seiner ungewöhnlichen Kleinheit nicht direkt erkannte und darum besonders genau betrachtete, fiel mir auf, dass bei dieser Art das 5. Glied der Vordertarsen verlängert ist. Es ist beim ♀ fast anderthalb, beim ♂ zwei- bis dreimal länger als das vorhergehende. Da bei der nahe verwandten Art *A. major* Wood eine Verlängerung kaum angedeutet ist, so haben wir hier ein bequemes Merkmal zur Unterscheidung dieser Arten, zumal der ♂♂ (die ♀♀ sind auch sonst leicht zu unterscheiden). Merkwürdig, dass dieses auffallende und bei Phoriden selten vorkommende Verhalten bisher allen Beschreibern entgangen ist!

3.

Aphiochaeta brevior n. sp. ♂. Diese Art gleicht in hohem Grade *A. brevicostalis* Wood, aber die Randader und ihre Abschnitte sowie der Verlauf der 4. Längsader sind so gänzlich verschieden, dass sie mit ihr auf keinen Fall identisch sein kann.

Stirn mindestens so lang wie breit, schwarz mit geringem Schein, innere B. der 1. Querreihe kaum tiefer als die äussere und von ihr ebenso weit wie von der obern Senkborste entfernt. Senkborsten annähernd gleich, die obere fast soweit voneinander entfernt wie die mittleren B. der 2. Querreihe, die untern ein wenig näher beieinander. Fühler braunschwarz, die Arista sehr kurz pubescent. Taster nicht gross, dunkel, etwa von derselben Farbe wie die Fühler, normal beborstet.

Thorax schwarzbraun, ebenso die Pleuren; Mesopleuren unbehaart, Schildchen zweiborstig.

Hinterleib schwarz bis schwarzbraun, am Ende nicht ganz matt, sehr kurz behaart. Hypopyg klein, im 6. Segment zum Teil verborgen, dunkel, uneborstet. Analglied ganz kurz, nicht länger als hoch.

Beine braun, die vordern kaum heller. Hinterschienkel etwas kräftig, Wimpern der Hinterschiene ähnlich wie bei *brevicostalis*, es treten nur 5 auf der untern Hälfte hervor.

Flügel etwas gelblichgrau getrübt, was entlang der feinen Längsadern deutlich hervortritt, im Umriss wie bei *brevicostalis*, insbesondere ist der Anallappen recht schmal. Randader kurz, nur 0,33 der Flügellänge, kurzbewimpert, Abschnitte wie 3:1:1, die beiden äussern etwas, aber deutlich verdickt. Gabel gewöhnlich, der vordere Ast etwas undeutlich, wenigstens bei der Einmündung in die Randader, der hintere deutlich geeckt. 4. Längsader bis zum Ende des 2. Drittels und 5. völlig gerade. 7. dem Ende der 3. genau gegenüber in den Flügelrand mündend.

Halteren gelb mit dunklem Stiel. Länge 1,1 m.m. Nach 1 Exemplar beschrieben, von Pössneck (Thüringen); es wurde von Riedel aus Helix erzogen 15. III. 1905. Holotype in meiner Sammlung.

Anmerkung. Auch von *A. berndseni* Schmitz ist diese Art verschieden; *berndseni* hat klare Flügel; ich mass neuerdings die Costa zu 0,31, ihre Abschnitte im Verhältnis von 3½:1:1; die Hinterecke des Flügels ist merklich breiter und die 7. Längsader mündet sehr deutlich jenseits des Endes der 3. Auch hat *berndseni* ungleiche Senkborsten und sonstige Unterschiede mehr.

4.

In den „Schriften der Physik.-ökonom. Gesellschaft zu Königsberg i. Pr.“, Vol. 64 [1924] p. 13, beschrieb ich kürzlich eine *Aphiochaeta maura* Wood, var. *perdistans* n. var. Nach öfterem Schwanken bin ich jetzt überzeugt, dass dies keine bloss Varietät, sondern eine von *maura* Wood wesentlich verschiedene Art ist. Bei *maura* ist der erste Randaderabschnitt zwar nicht immer doppelt so lang wie der zweite und dritte zusammen genommen, aber doch stets länger als bei *perdistans*, wo das Verhältnis der 3 Costalabschnitte gleich 8:3:2 ist. Zu diesem plastischen Unterschied, den ich früher aus Mangel an grösserem Vergleichsmaterial nicht genug würdigte, kommen

dann noch die übrigen in der Diagnose von *perdistans* erwähnten Merkmale. Die Art kommt auch in Ungarn vor, s. unten.

5.

Nachtrag zu dem Verzeichnis der Phoriden des Ungarischen Nationalmuseums. — Nach Durchsicht der mir von dem verstorbenen Kustos Dr. Kertész seiner Zeit zugesandten ungarischen Phoriden stellte ich ein Verzeichnis der im Budapester Museum vertretenen ungarischen Arten auf, das Herr Dr. Szilády noch im Laufe dieses Jahres in den *Annales Mus. Nat. Hung.* zu veröffentlichen hofft. Inzwischen erhielt ich von diesem noch weiteres Material, das früher übersehen oder erst nachträglich gesammelt wurde. Es lehrt nicht bloss mancherlei neue Fundorte, sondern enthält auch mehrere teils für die Wissenschaft, teils für die ungarische Fauna neue Arten. Alles was darin irgendwie von Belang ist, wird im Folgenden angeführt:

Paraspiniphora notata Zett. Budapest, Kertész leg. — *Paraspiniphora strobli* Beck. Radnai havas, Pávia V. F.

Dohrniphora abbreviata v. Ros. Nagy Enyed, Szilády leg. — *Dohrniphora crassicornis* Egg. Varanski Vrh. Tatraháza. — *Dohrniphora dudai* Schmitz Budapest, Szilády leg. —

Dohrniphora sp. prope *concinna* Meig. ♀, eine wahrscheinlich neue Art, der ich indessen keinen Namen beizulegen wage, weil nur ein Exemplar vorliegt und dieses ein offenbar abnormales Flügelgeäder zeigt. Stirn $2 \times$ breiter als lang, im Umriss viel weniger deutlich fünfeckig als bei *D. concinna*, viel stärker als bei allen übrigen europäischen Arten (sowohl längs wie quer) gewölbt, schwarz mit starkem Glanze. Der vordere Ocellus fehlt ganz (bei *concinna* ist er nur manchmal etwas kleiner als die übrigen). Ausser den beiden rückwärts gebogenen Postantennalen drei Reihen von Stirnborsten (4, 4, 2). Erste Querreihe nach vorn konvex, die äussere B. ungefähr ebensoweit vom Augensrande wie von der innern B. entfernt. Zweite Querreihe nur ganz schwach nach vorne konkav. Die innern B. der Scheitelreihe fehlen, und es ist kein Anzeichen vorhanden dass sie nur abgebrochen seien. Feinbehaarung wie bei *D. concinna*. Hauptaugen deutlich verkleinert, die Zahl der Fazetten (wenig mehr als 200) bedeutend geringer als sonst, die Anordnung in Längs- und Querreihen stark gestört. Interfazettale Behaarung vorhanden, aber kurz. Am innern Rande auf dem Niveau der äussern Borsten der vordern Stirnborsten-Querreihe findet sich an beiden Augen ein kleiner Einschnitt eine glatte und glänzende mit der Stirn zusammenhängende Fläche. Fühler schwärzlich. 3. Fühlerglied klein, Borste kurz pubeszent. Clypeus nicht sichtbar, wahrscheinlich nicht so entwickelt wie bei *concinna* ♀, auch der Rüssel scheint kürzer und weicher; Taster dunkel, in Form und Behorung ähnlich dem von *concinna*. Thorax vorn ebenso stark wie die Stirn, nach hinten zu weniger glänzend, schwarz. Mesopleuren schwarz, nackt. Hinterleib schwarz, matt; nur die ersten drei Tergite mit Chitinplatten. Am 1. Ring ist diese in der Mitte kürzer als an den Seiten und schmutzig grau gesäumt. Chilindecke des 2. Ringes verlängert, die des 3. vorn annähernd so breit wie die vorher-

gehende, hinten bogenförmig abgerundet. Beine in Färbung und Behorung im Wesentlichen wie bei *D. concinna*. Flügel (nur der linke ist gut ausgebildet und auch dieser im Geäder nicht ganz normal) im Ganzen denen von *concinna* ähnlich, Costa etwas über 0,5 der Flügellänge hinausgehend, bis kurz vor der Mündung der 1. Längsader gelbbraun, dann dunkler. Die Beschaffenheit aller übrigen Adern erinnert an *concinna*, doch fehlt der vordere Ast der Gabel völlig; die 4. Längsader erscheint Strecke weit ganz erloschen. Schwinger schwarz mit hellerem Stiel. Körperlänge 2,8 mm. 1 ♀ Kosd, 14. IX. 1923, Szilády leg.

Hypocera incrassata Meig. Sz. Udvarhely, Szilády leg.

Conicera dauci Meig. Gödöllő, Visegrad. — *Conicera tibialis* Schmitz in lit., Szt. Lőrincz. — *Conicera similis* Hal. Gyón und Felsődabas.

Phora holosericea Schmitz, Cholm i. Polen, Pongrácz leg. — *Phora velutina* Meig. Radnai havas, Páray V. F. — *Phora edentata* Schmitz Nagy Enyed, Szilády leg., Budapest.

Apocephalus schmitzi Menozzi. Von dieser bisher nur vom Originalfundort in Kalabrien bekannten in Ameisen schmarotzenden Phoride fing Ujhélye ein typisches ♂ bei Visegrad 25. VII. 1921.

Gymnophora arcuata Meig. Vars Nagyszál.

Metopina galeata Hal. Kisperst, Gyón, Novi (welches?).

Phalacrotophora n. sp. siehe in Nummer 6 dieser Mitteilungen.

Aphiochaeta Gruppe I: *A. communiformis* Schmitz, Budapest. — *A. projecta* Beck. Gyón. — *A. giraudii* Egg. Nagy Enyed, Gödöllő, Törökbálint, Budapest und 1 n. sp. *Aphiochaeta* Gruppe II: *A. longiseta* Wood, Gyón. — *A. parva* Wood. Felsődabas, Gödöllő. — *A. mallochi* Wood, Simontornya. — *A. minor* Zett. Felsődabas, Dorog. — *A. angustifrons* Wood, Gyón, Soroksár.

Aphiochaeta Gruppe III: *A. pleuralis* Wood Gyón, Nagy Enyed. — *A. fungivora* Wood ebend. (Szilády leg.). — *A. consetigera* n. sp. siehe Nummer 6. — *A. atripes* Wood, Lysa Gora in Polen, Törökbálint. — *A. impolluta* Schmitz, Nagy Enyed, im September. — *A. rufipes* Meig. Gyón, Corsica. — *A. longicostalis* Wood, Budapest Kertész leg.

Aphiochaeta Gruppe IV: *A. xanthozona* Strobl Törökbálint, zahlreich. — *A. subnudipennis* Schmitz P. Szt. Lőrincz, Törökbálint. — *A. latifrons* Wood, Nagy Enyed. — *A. involuta* Wood, Felsődabas. — *A. hirsuta* Wood, Gyón. — *A. pectoralis* Wood, Budapest, Gyón, Nagy Enyed. — *A. fuscohalterata* Schmitz, Budapest.

Aphiochaeta Gruppe V: *A. brachyneura* Egger Kisperst, Nagy Enyed. — *A. berndseni* Schmitz, Kisperst. — *A. pygmaeoides* Lundbeck Nagy Enyed. — *A. halterata* Wood Soroksár, P. Szt. Lőrincz. — *A. plurispinosa* Lundbeck, Gyón. — *A. perdistans* Schmitz, Dorog. Ujhélyi leg. 8. VII. 1921.

Fortsetzung folgt.

Eliomys quercinus L.

(De groote Hazelmuis).

Straks, in December '24, wordt 't drie jaren, dat Graaf de Geloës uit Eijsden, aan 't Natuurhistorisch Museum te Maastricht 'n levende *Eliomys quercinus* zond.

Dit beestje is nog altijd springlevend!...

We vermelden zulks niet om wille van 't genoegen, 't welk ons de muis tijdens de drie jaren, dat we haar haast bezitten, verschaft heeft.

Dit genoegen toch is minicm, wijl de signora zich alléén verwaardigt om 's avonds, bij lamplicht, proeven harer aerobatische kunsten te vertoonen.

Den heelen lieven dag brengt ze met niets doen door in heur nest, 'n groote „klomp” mos, watten, dorre bladeren enz. enz.

Alléén met geweld laat ze zich somtijds uit dit „dolee far niente” opschrikken, er zich toe brengen om, in de groote kooi, waarin ze huist, wat „rond te toeren”.

Eenig doel dezer mededeeling is te wijzen op 't feit dat zelfs 'n echt ongezellig wezen als daar is 'n „groote Hazelmuis”, jarenlang, zóódanig door 'n mensch — (in casu de concierge van 't Natuurhist. Museum te Maastricht) — verzorgd kan worden, dat niet alléén 't leven wordt behouden, maar 'n klaarblijkelijk gevoel van „welzijn” bij zoo'n beest aanwezig is.

Heuseh, deze *Eliomys quercinus* gevoelt zich uitstekend, is moddervet en heeft alleen, naar we meenen te mogen constateeren, ietwat last van..... bruine gasten.... alias vlooien.

JOS. CREMERS.

KORTE MEDEDEELINGEN.**1. Land- of Vuursalamander — Gevlekte Salamander.**

(Salamandra maculosa).

De vondst van dit beestje in Limburg is, naar 'k meen, nog altijd waard vermeld te worden. En de dies deel ik hierbij mee, dat 't Natuurhistorisch Museum te Maastricht op 10 September 11. in 't bezit kwam van 'n levend exemplaar dezer diersoort, daags te voren gevangen bij den watermolen te Geulle. 't Hoofd der school aldaar, de heer W. J. Tilmans, zorgde er voor dat 't beestje terecht kwam in Maastricht.

J. C.

2.

In mijn mededeeling, afl. 7, blz. 108, heeft men abusievelijk gedrukt dat het te Ambij gevangen **fratertje** (*Carduelis flavirostris* L.) een ♂ is. Ik had geschreven een wijfje. Het diertje is op 't oogenblik als kooivoogeltje nog levend te zien te St. Pieter-Maastricht.

M. MOMMERS.

3.

Op de speelplaats van de O. L. School te Nuth is een zeer merkwaardig verschijnsel te zien. Sedert een dag of drie is een groote lindeboom over den heelen stam en tot op de fijnste takken met een ragfijn weefsel bedekt, zoodat de boom wel gevernist lijkt. Vandaag zaten er mil-

lioenen uiterst kleine spinnetjes (?) op van een oranjekleur. Dr. de Wever kent 't verschijnsel niet. Indien 't U interesseert, ben ik gaarne bereid, 't U te toonen.

R. HERMANS.

Verzoek om medewerking.

Ondergeteekende brengt onderstaand verzoek beleefd onder de aandacht der Limburgsche entomologen:

In verband met het onderzoek naar voorkomen, levenswijze en verspreiding van Nederlandsche Odonaten (libellen en waterjuffers), ligt het in mijne bedoeling, zoo mogelijk in dit tijdschrift, een overzicht te geven van de, in de provincie Limburg, voorkomende Odonata.

Aangezien echter onze kennis van de fauna, van dit zoo bijzonder rijke en afwisselende gedeelte van ons land, nog zeer onvoldoende geacht moet worden, ben ik gedwongen vooralsnog van dit voornemen af te zien. Om echter in den loop des tijds het plan toch ten uitvoer te kunnen brengen, roep ik, door middel van dezen „Oproep”, de onmisbare hulp in der Limburgsche insectenliefhebbers.

Aan hen, die zich hiervoor willen interesseeren, richt ik het volgende verzoek:

1. Opzending van alle soorten libellen en waterjuffers (ook der vermeende gewone vormen!) liefst bewaard in papillot en nauwkeurig van vindplaats en datum voorzien, afkomstig zoowel uit het Noorden als uit het Zuiden der provincie. Het verdient aanbeveling de dieren, wat betreft de groote soorten, vóór het opbergen in 't papier, even te ontdoen van den inhoud van het achterlijf, opdat de kleuren eenigszins behouden blijven. (Men knipt hiertoe even den onderkant van het abdomen met een fijn schaartje open en verwijderd den darm).

2. Opzending, ter eontrolé, van reeds in vroeger tijd in Limburg verzamelde Odonaten, of eventueel toezending van naamlijsten van, in eene collectie of museum aanwezige, voorwerpen.

Alle portokosten worden gaarne vergoed.

Nog dit jaar kan een begin worden gemaakt met 't verzamelen van eenige opvallende najaarsvormen, zooals soorten van het geslacht *Aeschna*, *Sympetrum* e.d.

Moge mijn verzoek niet onbeantwoord blijven.

Oranje Nassaulaan 69, Amsterdam.

M. A. LIEFTINCK.

Wie helpt?

Ter bestudeering van de Foraminiferen uit het Limburgsche Krijt wordt zooveel mogelijk materiaal bijeengebracht. Zendingen — met nauwkeurige opgave der vindplaats — zullen dankbaar in ontvangst genomen worden door den bewerker van dit materiaal, J. Hofker, biol. doct., 3e Braamstr. 35, den Haag, of kunnen ook gezonden worden aan den Zeercerwaarden Heer Jos. Cremers, Museum van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, te Maastricht.

J. H. UMBROVE.

Ter Drukkerij voorh. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9.

is verkrijgbaar:

De Nederlandsche Mieren en haar Gasten

door

P. H. SCHMITZ S. J.

(146 bladzijden, met 56 figuren).

Ingenaaid fl. 1.90, gebonden fl. 2.40 per exemplaar.

Dit mooie boek is, om wille van inhoud en **stijl**, zeer geschikt als **leesboek**
op Hoogere Burgerscholen, Gymnasia en Kweekscholen.

DRUKKERIJ voorh. CL. GOFFIN

IS INGERICHT VOOR DE LEVERING VAN ALLE

DRUKWERKEN

NETTE AFLEVERING. VLUgge BEDIENING.

::: CONCURREERENDE PRIJZEN. :::

Nieuwstraat 9, MAASTRICHT, Telef. 45.